

Nr 5

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vissa ändringar av bestämmelserna om semester.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 583 i första kammaren av herr *Svanström* samt nr 290 i andra kammaren av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag angående frågan om rätt för arbetstagare med ledighet på annan dag än söndag att inte få sina ledighetsdagar vid början och slutet av semestern inräknade i semestern, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående tidigareläggning av den tidpunkt då arbetstagaren skall underrättas om tiden för semestern".

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 290.

Gällande bestämmelser

Enligt 7 § i 1963 års semesterlag utgår i princip semester med två dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsår. I syfte att ge arbetstagarna rätt till minst fyra veckors ledighet har i 8 § föreskrivits, att söndagar inte skall inräknas i semestern. Ej heller inräknas däri helgdagar, om semestern utgår med mindre antal dagar i följd än sex. Sedvanliga fridagar inräknas däremot i semestern. Arbetstagare med söndagsarbete är jämlikt 8 § andra stycket tillförsäkrade ledighet på söndag, som infaller under eller omedelbart efter semestern, ehuru sådan dag ej skall inräknas i semestern. Motsvarande regel gäller för helgdag, som ej skall räknas som semester. Däremot skall vid söndagsarbete sådana som kompensation utgående fridagar, vilka infaller under semesterledigheten, räknas såsom semesterdagar.

Arbetsgivaren äger bestämma, när under året semestern skall utgå. Semester bör dock såvitt möjligt förläggas till sommartid, om arbetstagaren ej begär annat. Arbetstagaren har rätt att utfå semestern i ett sammanhang i den mån semestertiden ej överstiger fyra veckor. Jämlikt 11 § semesterlagen skall arbetsgivaren i god tid före semesterns början underrätta arbetstagaren om tiden för semestern. Underrättelsen bör såvitt möjligt lämnas en månad före semesterns början och inte i något fall senare än fjorton dagar dessförinnan.

Historik

Semesterberäkning vid söndagsarbete

Den princip som ännu gäller om beräkning av semester vid söndagsarbete tillkom i 1945 års semesterlag. Regeln, som föreslogs av 1942 års semesterkommitté, blev under remissbehandlingen av kommitténs betänkande (SOU 1944: 59) föremål för viss kritik.

Arbetsdomstolens ordförande anförde bl. a. följande:

Det är mycket vanligt, att arbetstagare på grund av arbetets natur (kontinuerlig drift, kommunikationsföretag m. m.) har att utföra arbete på söndag men i stället åtnjuter ledighet på någon annan dag, varvid det är vanligt, att ledighetsdagen icke alltid infaller på samma veckodag utan växlar. Med stöd av motiven till gällande semesterlag har man antagit, att i dylikt fall fridag, som infaller under semesterledigheten, skall i lagens mening anses såsom söndag, medan motsvarande söndag skall behandlas såsom arbetsdag.

Kommittén har nu framställt förslag om en annan beräkningsmetod, som innebär det motsatta mot den nu gällande lagens ordning. Den som vanligen arbetar på söndagar men har annan ledighetsdag än söndag skulle vara skyldig att räkna ledighetsdagarna såsom semesterdagar, medan däremot söndagarna fortfarande skulle räknas utanför semesterdagarnas antal. Detta vållar viss betänklighet i följande fall. Jag antar att en arbetstagare — som torde vara vanligt exempelvis i droskförarfacket — i en vecka har ledighetsdag på onsdag, i nästa vecka på tisdag och i den därpå följande veckan på måndag. Jag antar vidare, att semestern börjar med tisdagen i första veckan. Med den ordning, som tänkts skola tillämpas enligt den nuvarande lagen, skulle semesterledigheten räckta till och med tisdagen i tredje veckan, dvs. arbetstagaren får en sammanlagd ledighet av 15 dagar, därav 12 dagar som eljest skulle utgjort arbetsdagar och 3 dagar som enligt arbetstidsschemat äro hans fridagar. Med kommitténs förslag däremot skulle semestern icke räckta längre än till och med måndagen i tredje veckan. Ledigheten blir då sammanlagt 14 dagar, men därav äro endast 11 dagar som eljest skulle hava utgjort arbetsdagar. Angående ett i viss mån liknande fall, se arbetsdomstolens dom nr 82/1942.

Jag har velat fästa uppmärksamheten vid detta fall men har icke något yrkande.

Föredragande departementschefen anförde i *proposition nr 273 till 1945 års riksdag* bl. a.:

Ehuru den nuvarande lagen icke tillförsäkrar arbetstagarna längre minimi-semester än en dag för envar av årets 12 kalendermånader syftar dock lagen till att giva arbetstagarna minst två veckors ledighet från arbetet. En ledighet av dylik längd erhålles även för det stora antalet arbetstagare genom lagens stadgande, att söndagar icke skola inräknas i semestern. Innebörden därav är, att de söndagar, som infalla under semesterledigheten, icke skola inräknas i det antal av 12 semesterdagar, vartill arbetstagare är berättigad för helt kvalifikationsår. Börjar arbetstagaren semestern en måndag, slutar semestern med lördagen i den därpå följande veckan. Därvid har arbetstagaren erhållit 12 arbetsdagars semester, men samtidigt har han varit ledig från arbetet söndagen

före, söndagen under och söndagen omedelbart efter semestern; han har sålunda haft en ledighet från arbetet av tillhoppa 15 dagar. Om åter semestern begynner å annan veckodag än måndag, kommer den sammanlagda ledigheten att omfatta endast 14 dagar, därav två söndagar. På nu angivet sätt verkar lagen för alla de arbetstagare, som utföra sitt arbete allenast å veckans vardagar och som äro fria från arbetet å söndagarna. Samma blir förhållandet med arbetstagare, som ha att utföra arbetet även på söndagarna men som i stället varje vecka äro lediga på någon annan veckodag än söndagen. För sistnämnda fall ha vid tillämpningen av ifrågavarande stadgande söndagarna räknats såsom arbetsdagar och fridagarna som söndagar.

Inom olika yrkesområden finns emellertid arbetstagare, som äro skyldiga att utföra sitt arbete även å söndagarna men trots detta icke åtnjuta motsvarande ledighet å annan veckodag. Arbetstagare, vilkas normala arbetstid omfattar alla dagar i veckan, kunna exempelvis vara garanterade endast någon eller några fridagar i månaden. För dylika fall verkar ifrågavarande lagregel tvivelsutan oförmånligt, och i likhet med kommittén anser jag att en ändring härutinnan bör komma till stånd. Enligt kommitténs förslag skulle detta spörsmål lösas genom enhetliga bestämmelser för alla fall av söndagsarbete, vare sig arbetstagaren icke alls, endast delvis eller ock helt åtnjuter kompensation för sitt söndagsarbete genom ledighet å annan veckodag. Förslaget innebär, att söndagarna anses falla utom semesterdagarna och att arbetstagaren genom lagen tillförsäkras ledighet å söndag, som infaller under eller näst efter semestern. Däremot skola sådana som kompensation utgående fridagar, vilka infalla under semesterledigheten, räknas såsom semesterdagar.

Mot denna lösning har arbetsdomstolens ordförande i sitt yttrande anmärkt, att den för visst fall i förhållande till vad nu gäller skulle kunna verka oförmånligt för arbetstagare, som åtnjote full kompensation för söndagsarbetet genom att vara fri från arbetet en dag under veckan, nämligen för det fall att under en period av 14 dagar skulle infallit tre fridagar men blott två söndagar. Härtill må emellertid anmärkas, att enbart någon förskjutning av fridagarna i det uti yttrandet anförda exemplet skulle leda därtill, att förslaget icke skulle få den försämrade verkan som berörts i yttrandet; och det synes icke berättigat att härvidlag tillmäta tillfälligheter i fråga om fridagarnas förläggning alltför stor betydelse. Vidare kan en arbetstagare, som icke har skyldighet till söndagsarbete, ej på semesterlagen grunda rätt att få börja sin semester å en måndag; arbetstagaren, som begynner semestern å annan veckodag, erhåller icke mer än 14 dagars ledighet från arbetet. I det anförda exemplet skulle således enligt kommitténs förslag en arbetstagare med skyldighet till söndagsarbete få semesterledighet av samma längd som en vanlig arbetstagare, därest semestern för dem båda började på annan veckodag än måndagen. Enligt min mening måste kommittéförslaget anses utgöra en tillfredsställande lösning på ett synnerligen besvärligt tekniskt problem. I detta sammanhang vill jag påpeka, att om arbetstagare som här avses i lagen berättigades till ledighet även å den söndag, som infaller omedelbart före semestern, detta skulle medföra, att arbetstagare, som åtnjote full kompensation för söndagsarbetet, erhöle en ledighetsdag mer än övriga arbetstagare.

Vid 1965 års riksdag väcktes motioner med samma yrkanden som de nu förevarande. Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 19 år 1965 i frågan om semesterberäkning vid söndagsarbete.

På grund av regeln om beräkning av semester vid söndagsarbete kan det stundom inträffa, att inom en semesterperiod faller fler dagar, som enligt arbetstidsschemat normalt skulle utgöra fridagar, än som motsvarar antalet söndagar. För flertalet berörda arbetstagare torde emellertid den bristande överensstämmelsen mellan söndagar och fridagar efter hand utjämnas. På grund härav och då problemet med hänsyn till de variationer som finns inom olika arbetsområden bäst lämpar sig för reglering avtalsvägen anser utskottet att ändring i lagstiftningen ej är påkallad.

Varselskyldighet

1936 års *semestersakkunniga* föreslog, att arbetsgivaren senast en vecka före semesterns början på lämpligt sätt skulle underrätta arbetstagaren om tiden för semestern.

Vid remissbehandlingen väcktes från flera håll kritik mot en så kort varsel-tid och förslag framställdes att den borde bestämmas till en månad.

I *propositionen nr 286 till 1938 års riksdag* förklarade departementschefen, att den föreslagna varseltiden syntes honom väl kort. Han föreslog därför, att tiden utsträcktes till fjorton dagar. Detta blev också riksdagens beslut.

Bestämmelsen om varselskyldighet upptogs oförändrad i *1945 års semesterlag*.

I motioner till *1960 års riksdag* hemställdes om utredning av frågan om förlängning av gällande varseltid för semesterledighet. *Andra lagutskottet* uttalade i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 25*:

Redan vid bestämmelsens tillkomst 1938 höjdes röster för att varseltiden skulle bestämmas till en månad. Statsmakterna stannade emellertid då för att begränsa tiden till fjorton dagar. Bestämmelsen är att betrakta som en minimiföreskrift, och i praktiken torde för ett stort antal arbetstagare varseltiden vara betydligt längre. Den i semesterlagen stadgade varseltiden framstår också numera som väl snävt tilltagen. Utskottet anser det därför lämpligt att jämväl denna fråga blir föremål för utredning.

1960 års semesterkommitté upptog problemet om varselskyldigheten i sitt betänkande "Ny semesterlag" (SOU 1962: 44) och anförde därom bl. a.:

Fjorton dagar måste enligt kommitténs uppfattning anses utgöra en förhållandevis kort tid för förberedelse av semester, särskilt numera, när rese- och turistverksamheten under semestern synes ha ökat kraftigt. Uppenbarligen förhåller det sig emellertid så i det stora flertalet fall att varsel redan för det närvarande ges väsentligt längre tid före semestern än fjorton dagar. Inom industrin är det vanligt att företagens semesterplaner göres upp månadsvis, om ej halvårsvis i förväg, och inom handeln förekommer ej sällan scheman för semesterns förläggning omfattande flera år. Det torde därför vara fråga blott om vissa begränsade sektorer av näringslivet, där en regel om väsentligt längre varseltid än den nu gällande kunde vålla avbräck för arbetsgivaren. Så måste emellertid antagas vara fallet för jordbrukets del och även inom smärre serviceföretag, där svårigheterna att tillförlitligen överblicka framtiden kan förorsaka att semestervarsel ej rimligen kan fordras med någon längre frist.

Varsel för semester skall enligt den danska semesterlagen givas senast en månad före semesterns början, "därest icke särskilda omständigheter hindrar detta". En regel av ungefär motsvarande innehåll finns i den norska semesterlagen. Intet hindrar naturligtvis — formellt sett — att en regel av samma innebörd upptages i den svenska semesterlagen. Det synes emellertid olämpligt att införa en regel, som skulle kunna ge upphov till tvist huruvida produktionsintressen eller vad arbetsgivaren eljest må åberopa som skäl för avsteg från lagens huvudregel verkligen motiverar ett sådant. I betraktande härav har kommittén — som väl anser att en längre varseltid än fjorton dagar i allmänhet är motiverad men samtidigt finner sig böra ta hänsyn till de speciella problem som en regel om längre varseltid skulle kunna åsamka exempelvis jordbruksnäringen — stannat för att föreslå ett stadgande av innebörd att arbetsgivaren i god tid före semestern skall ge arbetstagaren varsel om denna; såvitt möjligt bör underrättelsen ske senast en månad dessförinnan — senare än 14 dagar före semestern får den icke ges. Stadgandet har sålunda konstruerats som en allmän uppmaning att i god tid ombesörja varsel i kombination med å ena sidan en rekommendation (om månadsvarsel) och å andra sidan ett förbud (mot kortare varseltid än 14 dagar).

Propositionen nr 40 till 1963 års riksdag med förslag till ny semesterlag innehöll den nu gällande av 1960 års semesterkommitté förordade regeln om varsel-skyldighet. I anledning av propositionen väcktes *motioner* med yrkanden om förlängning av varseltiden. I två motionspar yrkades, att regeln skulle ändras på så sätt att underrättelse såvitt möjligt skulle lämnas två månader före semesterns början och icke i något fall senare än en månad dessförinnan. I ett annat motionspar yrkades, att varseltiden skulle fastställas till två månader.

Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 40 bl. a.:*

Enligt utskottets mening är det ett berättigat önskemål att besked om när semestern skall utgå erhålles så långt i förväg att det blir möjligt för arbetstagarna att planera för och på bästa sätt utnyttja semestern. Propositionens huvudregel om att underrättelse skall lämnas i god tid före semesterns början synes ägnad att tillgodose detta önskemål. Den i paragrafen angivna minimi-tiden, fjorton dagar, måste enligt utskottets mening anses vara en absolut minimiregel som får utnyttjas endast i undantagsfall. Enligt vad som upplysts inom utskottet bestämmes semestertiden inom de flesta företag redan flera månader i förväg. Det kan förutsättas att så kommer att ske även framdeles. Med hänsyn till att det undantagsvis på grund av oförutsebara omständigheter kan vara berättigat med så kort varseltid som fjorton dagar anser sig utskottet emellertid icke kunna tillmötesgå motionärernas önskemål om att i lagen inskriva absolut skyldighet att iakttaga längre varseltid.

Vid behandling av de vid 1965 års riksdag väckta motionerna med samma yrkanden som de nu förevarande hänvisade *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 19 år 1965* beträffande varselskyldigheten till frågans behandling vid 1963 års riksdag. Utskottet avstyrker sålunda motionsyrkandet.

Utskottet

Enligt semesterlagen utgår semester med två dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsår. I syfte att bereda arbetstagarna minst fyra veckors ledighet har stadgats att söndagar inte skall inräknas i semestern. Arbetstagare med söndagsarbete är genom lagen tillförsäkrade ledighet på söndag, som infaller under eller omedelbart efter semestern, ehuru sådan dag ej skall inräknas i semestern. Arbetsgivaren, som äger bestämma tidpunkten för semestern, skall i god tid före semesterns början underrätta arbetstagaren därom. Underrättelsen bör såvitt möjligt lämnas en månad före semesterns början och inte i något fall senare än fjorton dagar dessförinnan.

I förevarande motioner yrkas utredning med syfte dels att för arbetstagare med söndagsarbete sådana fridagar som infaller vid början eller slutet av semestern inte skall inräknas i denna, dels att den varseltid arbetsgivaren har att iakttaga före semesterns början skall förlängas.

Vid fjolårets riksdag hade utskottet att ta ställning till motioner med samma yrkanden som de förevarande. I fråga om beräkning av semester vid söndagsarbete konstaterade utskottet, att det stundom kan inträffa att inom en semesterperiod faller fler dagar, som enligt arbetstidsschemat normalt skulle utgöra fridagar, än som motsvarar antalet söndagar. För flertalet berörda arbetstagare torde emellertid den bristande överensstämmelsen mellan söndagar och fridagar efter hand utjämnas. På grund härav och då problemet med hänsyn till de variationer som fanns inom olika arbetsområden bäst lämpade sig för reglering avtalsvägen, ansåg utskottet ändring i lagstiftningen ej påkallad. Beträffande yrkandet om förlängning av varseltiden hänvisade utskottet till sitt tidigare uttalande, att minimitiden, fjorton dagar, kunde förutsättas bli utnyttjad endast i undantagsfall och då på grund av oförutsebara omständigheter. Utskottet avstyrkte därför detta motionsyrkande.

Enligt utskottets mening föreligger ej skäl för ändrat ställningstagande till motionsyrkandena. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 583 och II: 290, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 februari 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson, Edström, Lennart Geijer och Hübinette;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, Johansson i Södertälje, fru Svensson*, herrar Johansson i Skärstad, Carlsson i Göteborg, fru Skantz* och herr Åkerlind*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Eric Carlsson* och *Johansson* i Skärstad.